

هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مواقعہ علمی زارعی

تابستان ۹۵

سرشناسه	: زارعی، علی، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان/ مولف علی زارعی.
مشخصات نشر	: موسسه اندیشه کامیاب ایرانیان ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۳ص.
شابک	: ۹- ۲۶- ۸۵۴۶- ۶۰۰- ۹۷۸- ۱۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۹۶- ۱۰۳.
موضوع	: هوش هیجانی- ایران- نمونه پژوهی
موضوع	: Emotional intelligence – Iran – Case studies
موضوع	: موفقیت تحصیلی- ایران- نمونه پژوهی
موضوع	: Academic achievement – Iran – Case studies
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ۹۵۹/ح BF۵۷۶
رده بندی دیویی	: ۱۵۲/۴۰۹۵۵
شماره کتابشناسی	: ۴۳۷۰۸۸۳

عنوان کتاب	: هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان
ناشر	: موسسه فرهنگی انتشاراتی اندیشه کامیاب ایرانیان
دفتر انتشارات	: تهران - خیابان انقلاب - پوچ شمیران - خ نور محمدی - پلاک ۳۷- واحد ۱۲- ۸۹- ۴۱۰۷۷ - Email: e_a_kamyab@yahoo.com
مولف	: علی زارعی
ویراستار	: محبوبه رضاعلی
مدیر تولید	: موسسه آموزشی خوارزمی
صفحه آرا	: سید حمید احمدزاده نیکوکار تند
طراح جلد	: امیر هاشمی
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ	: اول، ۱۳۹۵
چاپ و صحافی	: موسسه آموزشی خوارزمی
ناظر چاپ	: مهندس پیمان عباد
قیمت	: ۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹- ۲۶- ۸۵۴۶- ۶۰۰- ۹۷۸
 ISBN: 978 - 600 - 8546 - 26 - 9

عنوان

فصل اول

۱۳	هوش هیجانی
۱۴	تعریف هوش
۱۴	هوش و هوشبهر
۱۶	تعریف هوش هیجانی
۱۹	هیجان چیست؟
۲۰	تاریخچه هوش هیجانی
۲۱	اهمیت هوش هیجانی
۲۴	تفاوت هوش هیجانی و هوش شناختی (IQ)
۲۴	مولفه های هوش هیجانی
۳۰	عوامل مؤثر در هوش هیجانی
۳۰	شناخت عواطف شخصی
۳۰	به کار بردن درست هیجان
۳۰	برانگیختن خود
۳۱	شناخت عواطف دیگران
۳۱	هوش هیجانی در تفکر
۳۲	هوش هیجانی در تعلیم و تربیت
۳۳	نقش هوش هیجانی در زندگی
۳۳	ویژگی افرادی که هوش هیجانی بالا دارند
۳۴	آموزش و افزایش هوش هیجانی

فصل دوم

۳۹	پیشرفت تحصیلی
۴۲	اهمیت پیشرفت تحصیلی
۴۳	عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی
۴۵	مدل های پیشرفت تحصیلی
۴۵	مدل تامسون
۴۵	مدل مینر
۴۶	مدل هالیکاری، نوجو کومولینن
۴۷	مدل فتورال، رومن، گوستاس
۴۸	مدل ساولینن، آهونن، آرو، تولوانن و هلوپنن
۴۹	مدل پامیکلسکی، ریون، بروک ^۸
۴۹	نیاز به پیشرفت تحصیلی

۵۰..... باورهای هوشی و پیشرفت تحصیلی

فصل سوم

۵۳..... سلامت عمومی

۵۴..... تاریخچه سلامت روانی

۵۵..... سلامت روان یعنی چه؟

۵۸..... سلامت روانی مبتنی بر شواهد

۵۸..... ابعاد سلامت روانی

۶۳..... مفهوم سلامت روان در مکاتب روانشناسی

۶۴..... آلفرد آدلر

۶۴..... اجزای ترکیب کننده سلامت ذهنی و روانی

۶۵..... بهداشت روانی با مفهوم سلامت و تکامل روانی

۶۶..... پیشینه ی تحقیقات

۶۶..... الف) پژوهشهایی انجام شده در داخل کشور

۶۸..... ب) پژوهشهای انجام شده در خارج از کشور

فصل چهارم

۷۱..... روش اجرای تحقیق

۷۱..... روش تحقیق

۷۱..... جامعه آماری تحقیق

۷۱..... حجم نمونه

۷۲..... روش نمونه گیری

۷۲..... روش گرد آوری اطلاعات

۷۲..... ابزار گرد آوری اطلاعات

۷۲..... پرسشنامه ی هوش هیجانی بار- آن

۷۳..... اعتبار و روایی پرسشنامه هوش هیجانی

۷۴..... نمره گذاری پرسشنامه هوش هیجانی

۷۶..... تفسیر نتایج پرسشنامه هوش هیجانی

۷۷..... پرسشنامه سلامت عمومی گلدبرگ (GHQ-۲۸)

۷۸..... اعتبار و روایی پرسشنامه سلامت عمومی گلدبرگ

۷۹..... نمره گذاری پرسشنامه سلامت عمومی گلدبرگ

۷۹..... روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل پنجم

۸۰..... تجزیه و تحلیل

۸۰..... الف- توصیف آماری داده ها

۸۳..... ب) بررسی دادهها به تفکیک سوالهای تحقیق

۸۴..... بررسی خطی بودن رابطه بین متغیرها با استفاده از نمودار پراکندگی

۸۷..... بررسی همبستگی بین متغیرهای پیش بین و ملاک

۸۹..... معرفی مدلها:

۸۹..... متغیر ملاک سلامت روانی

۸۹..... معرفی مدلها:

۸۹..... متغیر ملاک پیشرفت تحصیلی

فصل ششم

۹۴..... بحث و نتیجه گیری

۹۴..... بحث و تبیین نتایج در ارتباط با سوال های پژوهش

۹۴..... بررسی سوال اول پژوهش

۹۵..... بررسی سوال دوم پژوهش

۹۷..... بررسی سوال سوم پژوهش

۹۸..... بررسی سوال شماره چهار پژوهش

۹۸..... بررسی سوال شماره پنج پژوهش

۹۹..... نتایج نهایی پژوهش

منابع

۱۰۰..... منابع و مآخذ

۱۰۰..... منابع فارسی

۱۰۴..... منابع غیر فارسی

هوش هیجانی توانایی‌های یک شخص در مواجهه با چالش‌های محیطی است و موفقیت فرد را در زندگی پیش‌بینی می‌کند. بنابراین هوش هیجانی را می‌توان بکارگیری قابلیت‌های عاطفی خود و دیگران، در رفتارهای فردی و گروهی، برای کسب حداکثر نتایج تعریف کرد.

دانیل گلمن (۱۹۹۷) معتقد است که برنامه‌های آموزش مهارت‌های هیجانی بایستی در مدارس بکار برده شوند. این برنامه‌ها نه تنها به آگاهی دانش‌آموزان از حالات هیجانی‌شان کمک می‌کنند و عزت نفس آنان را تقویت می‌نمایند، بلکه موجب می‌شوند که آنان در آزمون‌های شناختی نیز نمرات بهتری را کسب کنند. او بر این باور است که مدارس باید چگونگی اداره و کنترل هیجان‌ها را به کودکان بیاموزند و معلمان باید با تعامل محترمانه با کودکان و مراقبت از آنان، الگوهای مناسبی برای تقویت این نوع رفتار در آنان باشند. در صورت عدم توجه به این مسأله در سیستم تعلیم و تربیت، کسانی که امروز دانش‌آموز هستند در دوران بزرگسالان و جوانان در محیط‌های کار، تحصیل و زندگی قادر نخواهند بود به نحو مطلوبی به موفقیت‌های بالایی دست پیدا کنند و جامعه‌ی خود را به سطح بالاتری ارتقاء دهند.

پیشرفت و موفقیت در یادگیری با علیمت پیچیده‌اش همواره توجه و نگرانی نظام‌های آموزش، محققان و معلمان را به همراه داشته است. قانون این توجه و نگرانی با ناکامی تعدادی از یادگیرندگان در یادگیری می‌باشد. این ناکامی‌ها پیامدهای زیانباری را برای نظام‌های آموزشی و یادگیرندگان به همراه داشت. و باید دانست که محدود شدن یادگیری به مدرسه، کتاب و کلاس درس شده و اتلاف هزینه‌های مادی و معنوی انسان‌های فراوان و به خطر افتادن سلامت روانی و ... را به همراه دارد. نظام‌های آموزشی بی‌چهارچوبی فائق-آمدن بر این نگرانی (عدم موفقیت فراگیران در یادگیری، اتلاف منابع انسانی و مادی)، همواره دست به اصلاحاتی در سطوح مختلف تحصیلی در چهارچوب مدرسه، کلاس و کتب درسی زده‌اند اما متأسفانه نتایج این اصلاحات با موفقیت همراه نبوده است. با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از جمعیت کشورمان را دانش‌آموزان تشکیل می‌دهند و آنها از حساس‌ترین قشرهای جامعه‌اند که در آینده چرخه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و اداری را بر عهده خواهند گرفت ضرورت

دارد که آن‌ها از سلامت روانی بالاتری برخوردار باشند تا بتوانند از پس چالش‌های جدی زندگی و بویژه تکالیف تحصیلی خود برآیند.

اختلالات روانی دانش‌آموزان، مشکلات فراوانی در زندگی روزمره‌ی آنان ایجاد نموده و نه تنها خود دانش‌آموز بلکه خانه، مدرسه و جامعه را نیز متأثر می‌سازد. این اختلالات، همچنین بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به شدت اثر گذاشته و رشد شناختی، عاطفی، اخلاقی و اجتماعی آنان را مختل می‌سازد. ارتقای سلامت روانی دانش‌آموزان به ویژه در زمینه‌ی رشد و خودشنکوفایی جنبه‌های مختلف روانی آنان، موضوعی حساس و مهم است. در این حوزه، یادگیری و آموزش یکی از مهمترین فعالیت‌های کلیدی است.

بهبود کیفیت تحصیلی و آموزشی دانش‌آموزان همواره یکی از اهداف اساسی آموزش و پرورش بوده و با پدیدآیی رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی تربیتی مطالعه‌ی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و عوامل موثر بر آن بخشی از پژوهش‌های متخصصان و صاحب‌نظران این دو رشته را تشکیل داده و مورد توجه متولیان تعلیم و تربیت می‌باشد. در این حیطه پژوهشگران ضمن بررسی عوامل مختلف موثر بر پیشرفت تحصیلی به متغیرهای فردی، خانوادگی، انگیزشی، و راهبردهای یادگیری می‌اندیشند که موجب پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در تمامی دوره‌های تحصیلی باشد.

بسیاری از پژوهش‌های قبلی بر بررسی تأثیر توانایی‌های ذهنی و شناختی بر پیشرفت تحصیلی تأکید داشته‌اند، اما به مرور زمان مشخص شده است هرچند توانایی‌های ذهنی و شناختی تا اندازه‌ای با پیشرفت تحصیلی رابطه دارند، و تا حدود زیادی آن را پیش‌بینی می‌کنند اما تنها کلید پیش‌بینی موفقیت تحصیلی نیستند.

امروزه مفاهیمی چون هوش اجتماعی^۲، هوش بین‌فردی^۱ و هوش هیجانی^۴ اذهان پژوهش‌گران را به خود مشغول کرده است، چرا که توانمندی‌ها و شایستگی‌های اجتماعی و هیجانی از عوامل مهم تعیین‌کننده و تأثیرگذار بر موفقیت تحصیلی محسوب می‌شود. خاستگاه نظری اکثر پژوهش‌ها در زمینه‌ی مفهوم هوش هیجانی از کارهای سالووی^۵ و مایر^۶ است، به نظر آنان هوش هیجانی به عنوان یک توانایی ناظر بر ظرفیت ادراک، ابراز، شناخت، کاربرد و کنترل هیجان‌ها در خود و دیگران است.

-
1. social intelligence
 2. interpersonal intelligence
 3. emotional intelligence
 4. Salovey
 5. Mayer

شواهد بسیاری ثابت می‌کند افرادی که مهارت هیجانی دارند یعنی کسانی که احساسات خود را به خوبی می‌شناسند و هدایت می‌کنند و احساسات دیگران را نیز درک و به طرز اثربخشی با آنان برخورد می‌کنند در هر حیطه‌ای از زندگی ممتازند.

دانیل گلمن (۱۹۹۷) پنج اصل را برای هوش هیجانی در نظر گرفته است که عبارتند از: شناسایی هیجان‌های خود، توانایی مدیریت هیجان‌ها در موقعیت‌های سخت، خودانگیزی، توانایی شناسایی هیجان‌ها و احساسات دیگران و کنترل روابط بین فردی.

هوش هیجانی پیش بینی موقعیت‌های فرد را میسر می‌سازد و اندازه گیری آن به مقوله‌ی سنجش توانایی فرد برای سازگاری با شرایط زندگی و ادامه‌ی حیات در جهان است. آنچه که فکر پژوهشگران را به خود معطوف داشته، این است که برای موفقیت بیشتر و بهتر در زمینه‌ی تحصیل و کار صرفاً استفاده از هوش شناختی کافی نیست و هوش هیجانی هم در دستیابی به موفقیت بیشتر نقش دارد.

بنابراین بررسی رابطه‌ی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، هوش هیجانی متعددی حکایت از وجود رابطه بین سلامت عمومی و روانی با پیشرفت تحصیلی و همچنین هوش هیجانی با سلامت روانی افراد دارند.

سلامت روان شناختی عبارت است از آگاهی کامل جسمی، روانی و اجتماعی فرد که بین سه جنبه تأثیر متقابل و پویا وجود دارد. هوش‌هایی که به نقش ابعاد مختلف سلامت با هوش هیجانی پرداخته‌اند به نتایج مفیدی دست یافته‌اند، چنان که مشخص شده است افسردگی با هوش هیجانی رابطه منفی دارد.

همچنین کرسینی (۱۹۹۹) سلامت روان را تحت تأثیر همراه با سلامت هیجانی نسبتاً رها شده از نشانه‌های اضطراب و ناتوانی در برقراری روابط سازنده، مقابله با خواسته‌ها و محرک‌های تنش‌زای زندگی می‌داند.

بنابراین با توجه به نقش سلامت روانی در تضمین پویایی و تراز ذهنی یادگیری و افزایش آگاهی علمی هر جامعه به خصوص دانش آموزان بررسی این موضوع اهمیت ویژه‌ای دارد. بررسی‌های سالوسکی و کارتیرایت (۲۰۰۲) نیز نشان داد که بین اضطراب، سلامت عمومی، بهزیستی و هوش هیجانی رابطه وجود دارد. آنان معتقدند که یافته‌هایشان حاکی از

1. psychological Health

3. korsini

4. Saloski & Kartirait

5. Oginsa-Boling

نقش مهم هوش هیجانی در تعدیل فرایند استرس و افزایش انعطاف پذیری فرد است. همچنین در مطالعه‌ی اوگینسا- بولیگ ۱۰ (۲۰۰۵)، مشخص شده است که افراد دارای هوش هیجانی بالاتر استرس کاری و مشکلات سلامتی کمتری دارند.

پژوهشگران امروزه درصدد هستند با توسل به نظریه‌های هوش هیجانی و اجتماعی، سلامت روانی و پیشرفت تحصیلی را تبیین نمایند و ارتقای هوش هیجانی در افراد را نوعی عامل مهم شکل‌گیری سلامت جسمی، روانی و تحصیلی می‌دانند.

با توجه به موارد ذکر شده و با توجه به یافته‌های متناقض بشارت و دیگران (۱۳۸۵) که رابطه‌ی مثبت معنی‌دار بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی یافته و خلیل آذر (۱۳۸۶) که بین این دو رابطه‌ی گزینشی نکرده، پژوهش بیشتر در این زمینه لازم به نظر می‌رسد از این رو پژوهش حاضر در نظر دارد تا به بررسی رابطه‌ی بین مؤلفه‌های هوش هیجانی با سلامت روانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آه‌ریان بایه‌ن سوم متوسطه‌ی شهرهمدان بپردازد و سؤال اصلی کتاب این است که آیا رابطه‌ی معنادار بین مؤلفه‌های هوش هیجانی با سلامت روانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد؟ در کدام یک از مؤلفه‌های هوش هیجانی سهم بیشتری در پیش‌بینی سلامت روانی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد؟

با توجه به موارد مطرح شده در این کتاب رابطه‌ی مؤلفه‌های هوش هیجانی با سلامت روان- شناختی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بایه‌ن سوم متوسطه‌ی شهرهمدان در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ مورد بررسی قرار می‌گیرد.